

Recension

Gustaf Lewander

gustaf@lewander.se

Akunin, Boris (Čchartišvilij, Grigorij Šalovič): *Advokat Besa*. Tel-Aviv, Babel Publishing, 2022. ISBN 978-965-92929-8-1, 78 pp.

Advokat Besa, 'Djävulens advokat', utkom i digitalt format hösten 2022. Verket är kort, och torde på svenska lämpligast betraktas som en längre novell – dess ryska tilläggstitel är '*strašnaja povest*', en hemsk berättelse, vilket både berättar något om dess innehåll och format. I fysisk form utkom boken först senare under året: den 12:e december meddelade den ryska bokhandeln i Stockholm, Interbok, att man förärats rollen som ensam distributör av bokens fysiska upplaga på den europeiska marknaden. Någon upplaga för den federationsryska marknaden uppgavs inte vara planerad. Att Boris Akunin,¹ som är en av det ryska språkets mest lästa nu levande populärkulturella författare, väljer att publicera ett verk på ett sådant sätt att det explicit exkluderar den ryska hemmamarknaden samtidigt som verket distribueras från Sverige, är en talande händelse som i sig gör att boken förtjänar uppmärksamhet bland de i Skandinavien som önskar förstå den ryska litteraturens utveckling under 2022 och därefter.

Berättelsen är skriven ur förstapersonsperspektiv, och berättelsens huvudperson Boris Turgenčikov framstår som en bitvis ganska lätt maskerad projektion av författaren, Boris Akunin, själv. Handlingens utgångspunkt är till synes närmast klichéartat enkel: efter att den ryska Nationens Ledare hastigt och lustigt klappat ihop mitt under ett tal och sedan dess befinner sig i koma sker ett lika snabbt maktskifte som sedan i sin tur följs av ytterligare ett (orkestrerat av amerikansk underrättelsetjänst). Därefter börjar det nya (liberala) styrets försök att på ett rättssäkert sätt ställa dem till svars som – enligt berättaren – orsakat Ryska federationens sorgliga tillstånd och ansvarar för dess många missgrepp. Eftersom alla andra högre ansvariga i den fiktiva administrationen på olika sätt har gjort sig otillgängliga, avlidit, eller betraktas som mentalt instabila, riktas processen framför allt

¹ I december 2023 – efter det att denna recension författats, men före det att den publicerats – upptogs Boris Akunin av den ryska, Federala finansbevakningstjänsten (*Rosfinmonitoring*) i det officiella, federala registret över "terrorister och extremister". *Recensentens anmärkning*

mot Ledarens högste rådgivare, Vladislav Chomjačenko – under lång tid hög, politisk tjänsteman i olika befattningar, och sannolikt avsedd som pastisch på flera figurer ur det verkliga ryska ledargarnityr som Akunin själv är uppenbart kritiskt inställd mot.

Berättelsen fortlöper därefter mot bakgrund av en med rabulistisk sarkasm beskriven dystopisk vision av det liberala experiment som det innebär att strukturera om staten. Berättelsens Boris får i uppgift att agera Chomjačenkos försvarare vid dennes rättegång – Boris roll blir att vara djävulens advokat, och att använda sitt anseende kulturella kapital och sin formuleringskonst för att kontextualisera Chomjačenkos gärning och att förklara hans handlande. Under rättsprocessen blir det uppenbart hur svårt det är att på ett verkligt rättssäkert sätt ställa de ansvariga, i Akunins skildring, till svars. Som det gamla styrets chefsideolog placerar Chomjačenko in sig själv och Nationens Ledare i en tydligt slavofil, nationalkonservativ och auktoritärt etatistisk tradition, utgående bland annat från Stolypin och Pobedonoscev. Den auktoritära statsmakten, sådan den framstår i Chomjačenkos redaktion, är att betrakta som en familj eller klan, med statsöverhuvudet som dess fader – och den korruption som levt inom systemet ska förstås som en naturlig följd och del av dess struktur, där landsfadern delar ut förläningar utifrån andra bedömningsgrunder än merit och kompetens. Denna beskrivning ges i Chomjačenkos gestalt en språklig skrud som är både sansad och vältalig – i detta måste Akunin själv, som författare, också verkligen göra sig till djävulens advokat, om så bara av berättartekniska skäl.

Berättelsens vidare gång sker mot bakgrund av ett ständigt pågående sönderfall, och får ett antal oväntade vändningar innan den är slut – det är knappast fråga om ett försök att måla upp en realistisk vision av Ryska federationens framtid. I stället är det en bitande satir, fylld av den sarkasm som är ett framträdande drag i samtida rysk litteratur och media. I det sönderfall som Akunin beskriver kan läsaren skönja en varning inför framtiden. Potentiellt allvarligare än denna varning är de frågor som Akunin väcker, om hur man egentligen bör gå till väga för att över huvud taget kunna ställa ett auktoritärt styresskicks arkitekter till svars för att få en samhällsförändring till stånd. Vem är egentligen skyldig till en statsapparat eller en statsideologi, och hur ska man bete sig när samma statsapparat i bevarat skick också måste användas för att ställa dem till svars som skapat den? Vem har egentligen rätt till försvar, och i vilken form? Hur skall ett sådant försvar gå till, så att de försvarade verkligen också blir avkrävda ansvar – och inte helt enkelt går fria? Och om man verkligen vill ändra på det ryska systemet, hur angripa det utan att göra våld på de liberala och demokratiska principer som många, ryska liberaler hoppas ska vara grund för en ny Rysk federation i fred med Ukraina? Hur förändra statens grundvalar, utan att hela bygget rasar samman?

Verkets undertitel '*strašnaja povest*' blir på så sätt en beskrivning med flera bottnar. Utan att avslöja dess slut, framstår berättelsen till sist som en illustration av den lätthet varmed de liberala principer som delar av den ryska intelligentian idag

sätter sin tro till i stället vänds till ett försvar för Rysslands auktoritära tradition. Akunin låter Chomjačenko visa hur det sönderfall som förändringarna medför i sig riskerar att innebära en fortsättning på den cykel av revolutionär omvälvning och förödelse som genererat det Akunin beskriver som det ryska systemet. Efter den Nationella Ledarens frånfall väntar i Akunins vision en ny upplösning och ett nytt nittiotal, som enkelt kan vändas till något helt annat än vad vissa hoppas. Författaren försöker också visa hur de auktoritära principerna inte egentligen bäst försvaras eller bekräftas av de individer som framträder som deras förespråkare, utan av ”nyhetsrubrikerna” – en tydlig anspelning både på sönderfallets faror, och på den ’postmoderna diktatur’ som gestaltats av kolleger som Viktor Pelevin och beskrivits av samtidsskildrare som Peter Pomerantsev. Verket ger inte heller någon särskilt smickrande bild av vare sig ryssar eller ukrainare: i berättelsen drivs båda folken framåt av sina respektive narrativ, och klarar i sitt politiska beslutsfattande inte av att se bortom den omedelbara medielogiken.

Akunin förefaller inte ha varit särskilt brydd om exakthet eller realism i detaljerna, och vissa läsare kommer säkerligen att reta sig på både på verkets något tabloidartade litterära stil och på att det i praktiken är en form av politisk pamflett. Berättelsen är emellertid ändå läsvärd, om så bara i egenskap av tidsdokument och som ett dagsfärskt exempel på den litteratur som alstras i den ryska exilmiljön – och som exempel på vilka farhågor om framtiden som upptar i alla fall vissa delar av denna miljö.